

Usporedba različitih dijalekata kajkavskog narječja

Pribolšan, Ines

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:943014>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-20**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Preddiplomski studij Hrvatskoga jezika i književnosti i Engleskoga jezika i
književnosti

Ines Pribolšan

Usporedba različitih dijalekata kajkavskog narječja

Završni rad

Mentorica:

Doc.dr.sc. Silvija Ćurak

Osijek, 2023. godina

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Odsjek za hrvatski jezik i književnost
Preddiplomski studij Hrvatskoga jezika i književnosti i Engleskoga jezika i
književnosti

Ines Pribolšan

Usporedba različitih dijalekata kajkavskog narječja

Završni rad

Mentorica:

Doc.dr.sc. Silvija Ćurak

Znanstveno područje: humanističke znanosti, polje: filologija, grana: kroatistika

Osijek, 2023. godina

Prilog: Izjava o akademskoj čestitosti i o suglasnosti za javno objavljivanje

Obveza je studenta da donju Izjavu vlastoručno potpiše i umetne kao treću stranicu završnoga, odnosno diplomskog rada.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napisao/napisala te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s navođenjem izvora odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan/suglasna da Filozofski fakultet u Osijeku trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta u Osijeku, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu

U Osijeku 11. 9. 2023

IMES PEIBOLŠAN, 0122237388

Ime i prezime studenta, JMBAG

Tablica sadržaja

Uvod	1
Kajkavsko narječje	2
Dijalekti kajkavskog narječja.....	2
Sjevernomoslavački kajkavski govori	3
Morfologija sjevernomoslavačkih govora	3
Prozodijske značajke sjevernomoslavačkih govora	4
Međimurski i zagorski govori	5
Morfologija međimurskih i zagorskih govora	5
Prozodijske značajke međimurskih i zagorskih govora	6
Bilogorski kajkavski govori.....	7
Morfologija bilogorskih kajkavskih govora	7
Prozodijske značajke bilogorskih kajkavskih govora	8
Podravski govori	9
Morfologija podravske govora	10
Prozodijske značajke podravske govora	10
Zaključak	12
Literatura	14

Sažetak

U ovom će radu glavni fokus biti na usporedbi različitih govora kajkavskog narječja, točnije na usporebi sjevernomoslavačkih, međimurskih i zagorskih, bilogorskih te podravskih govora. Prije same usporedbe donijet će se definicija kajkavskog narječja te opće informacije vezane uz tu temu. Kajkavsko se narječje najčešće dijeli u šest osnovnih dijalekata, iako ih prema kasnijoj podjeli Mije Lončarića sveukupno ima 15: središnjozagorski, samoborski, varaždinsko-ludbreški, međimurski, gornjosutlanski, plješivičko-ozaljski, turopoljski, vukomeričko-pokupski, donjolonjski, sjevernomoslavački, gornjolonjski, glagovničko-bilogorski, podravski, goranski i donjosutlanski. Kao što je navedeno, u radu će se prvotno govoriti o govorima, a ispod svakog će se poglavlja navesti dijalekti koji pripadaju tom kajkavskom govoru. Sjevernomoslavački i podravski su zasebni dijalekti pa kod njih neće biti nedoumica, no kod međimurskih i zagorskih govora mora se navesti kako se zapravo radi o Lončarićevu radu *Govor Varaždina i okolice* pa će se zato naslov jednog poglavlja zvati međimurski i zagorski govori. S obzirom na to da u podjeli Mije Lončarića nema zasebnih bilogorskih kajkavskih govora, govorit će se o određenim glagovničko-bilogorskim i podravskim dijalektima. Važno je naglasiti da će se u zadnjem poglavlju govoriti isključivo o podravskim dijalektima kako se ne bi miješali s poglavljem o bilogorskim kajkavskim govorima. Svaki govor će biti analiziran na temelju morfologije i prozodije, tj. prozodijskih obilježja te će kroz cijeli rad ti govori biti uspoređivani. Naposljetku će se donijeti sinteza tih usporedbi, odnosno zaključak na temelju svih navedenih obilježja.

Ključne riječi: kajkavsko narječje, kajkavski govori, usporedba, nastavci

Uvod

Kajkavsko je narječje, uključujući štokavsko i čakavsko, jedno od triju narječja u hrvatskom jeziku. Prepoznaje se, naravno, po zamjenici kaj koja se lokalno javlja i u drugim oblicima (*koj, kuj, kej* i dr.) (Celinić, 2020:1). Kajkavski je najzastupljeniji na sjeverozapadu Republike Hrvatske, a županije u kojima se priča kajkavskim su Zagrebačka, Krapinsko-zagorska, Varaždinska i Međimirska, a priča se i u pojedinim dijelovima Gorskog kotara te u dijelovima Sisačko-moslavačke, Karlovačke i Bjelovarsko-bilogorske županije (<https://jezik.hr/hrvatska-narjecja.html> – preuzeto 2.6.2023.). Kajkavsko narječje (prema Lončarićevoj podjeli) ima šest osnovnih dijalekata koje je on sam poslije proširio na 15. Osnovni su: zagorsko-međimurski, turopoljsko-posavski, križevačko-podravski, prigorski, donjosutlanski i goranski, a prošireni: središnjozagorski, samoborski, varaždinsko-ludbreški, međimurski, gornjosutlanski, plješivičko-ozaljski, turopoljski, vukomeričko-pokupski, donjolonjski, sjevernomoslavački, gornjolonjski, glagovničko-bilogorski, podravski, goranski te donjosutlanski (<https://jezik.hr/hrvatska-narjecja.html> - preuzeto 2.6.2023.).

U ovom će radu biti obrađivani sjevernomoslavački, podravski, pojedini glagovničko-bilogorski te pojedini zagorski i međimurski dijalekti. Svi će biti međusobno uspoređivani na temelju morfoloških i prozodijskih osobina.

Što se tiče morfologije, govorit će se o sinkretizmu imenica u pojedinim padežima, o kategoriji živosti, o različitim nastavcima u prezentu, o realizaciji vokativa te o dvojini. Dakle, od vrsta riječi bit će obrađivane neke osobine u imenica i neke osobine u glagola.

Kod obrađivanja prozodije naglasak će biti stavljen na realizaciji metatonijskog cirkumfleksa te na duljini osnovnog vokala u prezentu, a osim toga govorit će se i o metatoniji akuta i o različitim naglascima u glagolskom pridjevu radnom. Također, provjerit će se (ne)realizacija osnovnog kajkavskog naglasnog sustava. Važno je naglasiti da su kajkavski naglasni sustavi izuzetno komplicirani pa će se u radu stoga obrađivati samo neka obilježja. Zadatak je zapravo uočiti razlike između pojedinih kajkavskih dijalekata ili govora pa će se baš zato fokus biti samo na neka obilježja (i morfološka i prozodijska) koja će biti dostojno razrađena.

Kajkavsko narječje

Kajkavsko je narječje jedno od triju narječja u hrvatskom jeziku. Druga su dva štokavsko i čakavsko koja su dobila imena po zamjenicama *ča* i *što* pa je tako kajkavsko narječje, naravno, dobilo ime po zamjenici *kaj*. Zamjenica *kaj* lokalno se javlja i u drugim oblicima kao npr. *koj*, *kuj*, *kej*, *ka*, *ke* i dr. (Celinić, 2020:1).

Kajkavskim narječjem govori se ponajprije na sjeverozapadu Republike Hrvatske (Celinić, 2020:1). Županije u kojima se govori kajkavski su ponajprije Zagrebačka, Krapinsko-zagorska, Varaždinska i Međimirska, a osim njih kajkavski se priča i u pojedinim dijelovima Gorskog kotara te u dijelovima Sisačko-moslavačke, Karlovačke i Bjelovarsko-bilogorske županije (<https://jezik.hr/hrvatska-narjecja.html> - preuzeto 2.6.2023.). Prije provala Osmanlija kajkavskim se narječjem govorilo na većem području nego danas, ali se zbog spomenutih provala teritorij kajkavskog govora znatno se smanjuje (<https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=29817> – preuzeto 2.6.2023.). Osim na sjeverozapadu Republike Hrvatske, postoje i dva izdvojena otoka (okružena štokavskim) na kojima se priča kajkavski: Hrvatsko Selo (na Banovini) i Vlaška (Podravina). Također, u susjednoj Mađarskoj postoje područja na kojima se prostire kajkavski (Celinić, 2020:1).

Kajkavština je izoglosama povezana s druga dva hrvatska narječja, ali i sa slovenskim jezikom (Celinić, 2020:1). Važno je napomenuti kako kajkavsko narječje pripada hrvatskom, a ne slovenskom jeziku kako su mnogi jezikoslovci mislili zbog raznih osobina u kojima se preklapa upravo sa slovenskim (<https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=29817> – preuzeto 2.6.2023.).

Dijalekti kajkavskog narječja

Kajkavsko se narječje najčešće dijeli u šest osnovnih dijalekata, iako ih sveukupno prema kasnijoj podjeli Mije Lončarića ima 15 (<https://jezik.hr/hrvatska-narjecja.html> - preuzeto 2.6.2023.). Osnovnima se smatraju zagorsko-međimurski, turopoljsko-posavski, križevačko-podravski, prigorski, donjosutlanski i goranski, a poslije su prošireni na središnjozagorski, samoborski, varaždinsko-ludbreški, međimurski, gornjosutlanski, plješivičko-ozaljski, turopoljski, vukomeričko-pokupski, donjolonjski, sjevernomoslavački, gornjolonjski, glagovničko-bilogorski, podravski, goranski te donjosutlanski (<https://jezik.hr/hrvatska-narjecja.html> - preuzeto 2.6.2023.).

Sjevernomoslavački kajkavski govori

U poglavlju koje slijedi, prema istraživanju i radu Mije Lončarića iz 1980. godine, opisat će se sjevernomoslavački kajkavski govori.

Za početak je važno napomenuti kako se pojam „sjeverno Moslavački“ ne odnosi samo na područje sjeverne Moslavine, već je zahvaćeno i dubravsko područje, ivaničko područje zapadno od rijeke Lonje, sela južno od Prečeca do rijeke Zeline pa tako i sam Prećec (Lončarić, 1980:57).

Morfologija sjevernomoslavačkih govora

Što se tiče imenica i padeža, mora se napomenuti kako se u nekim sjevernomoslavačkim govorima dativ, lokativ i instrumental množine izjednačavaju. To se češće događa u govorima istočno od Čazme, a u onima koji se nalaze zapadno od Čazme izjednačavanje padeža je rjeđe (Lončarić, 1980:105). U govorima u kojima se provelo izjednačavanje i u muškom i u srednjem rodu uočavamo nastavak –ima (vol-ima). U ženskom rodu nastavak može biti –ama ili –am (krav-ama, krav-am). To pak ovisi o mjestima, odnosno razlike su vidljive na temelju kvalifikacije mjesnih govora (Lončarić, 1980:105). U govorima u kojima nije došlo do izjednačavanja razlikuju se dvije skupine. Na zapadu postoje tri posebne realizacije (uopće nema izjednačavanja). Dakle, za muški i srednji rod u D se uočavaju nastavci –om/-em (vol-om), za L –e (vo-le) i za I –i (vol-i). Za ženski rod u D je nastavak –am, u L-a, a u I-ami (krav-am, krav-a, krav-ami) (Lončarić, 1980:105). Bitno je reći da se u tim govorima za L i I nastavci ipak mogu izjednačiti. Druga skupina su govori kojima su nastavci uvijek izjednačeni u L i I za muški i srednji rod, a D i L za ženski rod (krav-am, krav-ami) (Lončarić, 1980:105).

Kategorija živosti koja se ostvaruje u imenicama muškog roda jednine prisutna je u ovim govorima (Lončarić, 1980:105). Ne postoje potvrde iz svih govora tog područja, ali u ispitanim područjima akuzativ jednine muškoga roda uglavnom je bio jednak nominativu jednine muškoga roda (Lončarić, 1980:105).

Nadalje, kad se govori o glagolima, važno je spomenuti realizaciju nastavka u 3.l.mn. prezenta kada se govori o kajkavskim govorima. Kao što je opće poznato, u standardnom hrvatskom jeziku nastavak je –e ili –u (npr. pek-u, sad-e). Kod kajkavskih govora, nastavak je češće –ju/-eju ili slične varijante, npr. peč-eju. Kod sjevernomoslavačkih govora javljaju se oblici i s i bez tog morfema (Lončarić, 1980:107). Čak i unutar mjesnih govora mogu se pronaći različite varijante pa se tako u Ivanjskoj uočavaju oblici let-e i peč-eju, a u Šušnjarima mlat-e i pije-ju (Lončarić, 1980:107).

Prozodijske značajke sjevernomoslavačkih govora

Prije same razrade naglasaka važno je napomenuti kako u svim istraženim govorima fonološku funkciju u naglasku riječi imaju tri prozodijska obilježja: mjesto siline (naglasaka), kvantiteta i modulacija, tj. opreka u kretanju tona u naglašenom slogu (Lončarić, 1980:62). S obzirom na ta tri prozodijska obilježja i njihovu distribuciju, pronađeno je čak sedam tipova prozodijskih sustava (Lončarić, 1980:62). Svi tipovi neće biti obrađivani nego će se navesti neka općenita obilježja karakteristična za sjevernomoslavačke govore te će te značajke poslije biti uspoređivane sa značajkama drugih kajkavskih govora.

Potrebno je istaknuti jednu zanimljivu značajku sjevernomoslavačkih govora – metatonija je prakajkavskog akuta provedena dosljedno, ali metatonija cirkumfleksa ipak izostaje u nekim riječima ili kategorijama (Lončarić, 1980:69). U bilogorskim kajkavskim govorima uočava se isto (Lončarić, 1980:69). Navedimo primjere za izostajanje metatonije cirkumfleksa: korita, koljê:na... (Lončarić, 1980:70). Smatra se da se ova pojava vjerojatno događa zbog blizine dodira sa štakovskim govorom kao što je to slučaj i u bilogorskim kajkavskim govorima. Naravno, ova pojava nije pravilo i nije prisutna u svim mjestima.

Nadalje će se opisati važne pojave kod glagola sjevernomoslavačkih govora. Za početak će se navesti kako kod prezenta izostaje duljina osnovnog vokala, a to je inače karakteristično za prezent u općekajkavskim govorima. Riječ je zapravo o izostajanju metatonijskog cirkumfleksa (Lončarić, 1980:107). Oblici isključivo bez duljine uočljivi su u Samarici (čùjem, rèžem) dok bi ti oblici u općekajkavskom zvučali drukčije, tj. duljina bi se realizirala (čù:jem, rè:žem) (Lončarić, 1980:107). Općenito gledajući, duljina osnovnog vokala ne izostaje u svim sjevernomoslavačkim govorima, a u većini mjesnih govora može ili ne mora biti realizirana – ovisno o glagolu (Lončarić, 1980:107).

Kod glagolskog pridjeva radnog također pronalazimo različite naglaske. Tako je npr. općenito zabilježeno d'igel i gr'izel dok je u Đurđicu (dî:gel) i Podlužanu (vgri:zel) realizacija drukčija (Lončarić, 1980:107-8).

Međimurski i zagorski govori

U podjeli Mije Lončarića nalaze se međimurski i središnjozagorski govori, a ovdje će se govoriti o međimurskom i zapadnozagorskom govoru (Lončarić, 1988: 478). Naime, Ivšić je te govore zajedno svrstao u jednu skupinu – zagorskomeđimursku, a Lončarić ih je razvrstao u dvije zbog njihova daljnjeg razvoja. Poslije je još te govore podijelio u četiri dijalekatske skupine, tj. u plješivičkoprigrorski, gornjosutlanski, međimurski i bednjanskozagorski dijalekt te je u posljednji dijalekt uvrstio i govore varaždinskog područja (Lončarić, 1988: 478). Taj se rad Mije Lončarića iz 1988. godine zapravo naziva *Govor Varaždina i okolice*.

Morfologija međimurskih i zagorskih govora

Lončarić (1988.) za početak navodi da su u imenicama muškog roda jednine na suglasnik nominativ i akuzativ jednaki (tko? što? stolec, koga? što? stolec) što dokazuje da se poštuju pravila koja nameće kategorija živosti. S obzirom na to da se radi o govoru koji pripada kajkavskom narječju, to poštovanje pravila čak se može smatrati i neobičnom značajkom. S druge strane, u ovom se aspektu podudaraju s navedenim sjevernomoslavačkim govorima koji također poštuju kategoriju živosti. Ipak, važno je naglasiti da se nije istraživao govor svih mjesta unutar jednog govora pa se u nekim mjestima ovo pravilo vjerojatno i ne poštuje.

Što se tiče dativa, instrumentala i lokativa množine, može se reći da se u ovoj skupini govora još relativno čuvaju različiti nastavci, ali u Varaždinu i okolnim mjestima sve češće dolazi upravo do jednačenja ta tri padeža kao i u sjevermoslavačkim govorima, ali i u hrvatskom književnom jeziku (Lončarić, 1988: 485). Dakle, isto kao i u sjevernomoslavačkim govorima, imenica vol bi u dativu, instrumentalu i lokativu množine glasila vol-ima. Da se primjetiti još jedna sličnost sa sjevernomoslavačkim dijalektima, a to je da se u nekim dijelovima navedeni padeži izjednačavaju, a u drugima ne pa se tako da zaključiti da ta kategorija vjerojatno ovisi o mjestu stanovanja, odnosno dala bi se proučiti na temelju razlika između pojedinačnih mjesnih govora.

Glagoli u 3.l.mn. prezenta obično imaju dulje nastavke –jȳ/-je, a rjeđi su stari nastavci –u i slično, npr. 'bȳrejȳ (Lončarić, 1988: 485).

Prozodijske značajke međimurskih i zagorskih govora

U pojedinim je mjestima blizu Varaždina (Sračinec, Vinica, Donja Voća) Ivšić pronašao naglasni sustav koji savršeno odgovara sustavu osnovnog kajkavskog naglasnog sustava te je sljedeće riječi naveo kao primjere: ženà, sũša, letĩ, m̃eso. Taj je tip Ivšić nazvao I, 1. (Lončarić, 1988:479).

Sračinečki ili srakarski govor pripada govorima koji čuvaju starije stanje (imaju nenaglašenu duljinu ispred naglaska), npr. tra:'va (trāvà) – prema trá:va (tráva) (Lončarić, 1988:479).

Još navodi da se u Sračincu koji ima naglasni tip I,1 u riječima 'zemla, 'voda, 'noga radi o prenošenju riječi iz jednoga naglasnog tipa u drugi, a ne o prenošenju naglaska (Lončarić, 1988: 479).

U drugim govorima zabilježen je Ivšićev Tip I, 5 koji je uočljiv u Varaždinu (Lončarić, 1988: 479). To dakle nije osnovni kajkavski naglasni sustav te se realizira uglavnom u selima oko Sračinca. Ovdje pronalazimo još jednu sličnost sa sjevernomoslavačkim govorima – nerealizaciju osnovnog kajkavskog naglasnog sustava koji je u ovim govorima prisutan samo u Sračincu koji je geografski sjevernije od Varaždina. Također, za Varaždin je napomenuto da se Ivšićev tip I,5 realizira barem u osnovi te da kajkavska realizacija prozodijskih obilježja prelazi u novi sustav te da je prozodijski sustav isti ili sličan kao onaj u Međimurju, tj. da se ukidaju opreke po tonu po kvantiteti (Lončarić, 1988: 479).

Naposlijetku se može reći kako je osnovni kajkavski naglasni sustav opet poprilično nezastupljen te je prisutan samo u jednom mjestu – Sračincu. U tome se, naravno, očituje sličnost sa sjevernomoslavačkim govorima koji također ne prakticiraju realizaciju osnovnog kajkavskog naglasnog sustava.

Dakle, u ovim se govorima, u nekim dijelovima (Sračinec i uska okolica) čuva najveća starina, a s druge su se strane dogodile promjene (Lončarić, 1988: 485). To se vjerojatno može povezati sa slojevitošću gradskog varaždinskog govora koji razlikuje dva idioma – kajkavski koji je pod utjecajem književnog te varaždinski kolokvijalni književni jezik koji je pod snažnim utjecajem kajkavštine (Lončarić, 1988: 485).

Bilogorski kajkavski govori

Slijedi još jedan primjer istraživanja Mije Lončarića, točnije – njegovo istraživanje o bilogorskim kajkavskim govorima iz 1986. godine. S obzirom na to da u njegovoj podjeli dijalekata nema bilogorskih govora, može se zaključiti da u ovu podjelu spadaju određeni glagovničko-bilogorski i podravski govori ili dijalekti.

Morfologija bilogorskih kajkavskih govora

Za početak je važno istaknuti kako je morfologija istraživana u samo tri mjesta u bilogorskom kajkavskom području, točnije – u Topolovcu, u Pitomači te u Reci kod Koprivnice.

Lončarić (1986.) za početak navodi kako ima malo značajki koje bilogorske kajkavske govore izdvajaju od drugih kajkavskih govora. Za početak će se odmah navesti sličnost sa sjevernomoslavačkim te međimurskim i zagorskim govorima, a to je sinkretizam nastavaka u dativu, lokativu i instrumentalu množine. Dakle, u puno govora ovog područja mogu se uočiti izjednačeni nastavci u ta tri padeža u sva tri roda (u većini slučajeva) pa bi tako za primjer mogla uzeti imenica muškog roda plašt – plašt-ima. U sva tri padeža ova imenica bi zvučala plašt-ima (komu? čemu? plašt-ima, o kome? o čemu? o plašt-ima, s kim? s čim? s plašt-ima). Ovo dakako odskaka od norme hrvatskog standardnog jezika u kojem bi se također desio sinkretizam nastavaka, ali bi u tom slučaju imenica plašt u tim padežima glasila plašt-evima. Naravno, i kod bilogorskih se govora, (kao i kod sjevernomoslavačkih te zagorskih i međimurskih) to pravilo ne poštuje u svim mjestima već često alterira, a u većini se govora ipak događa sinkretizam nastavaka. Npr. u Reci postoje, u nekim imenicama muškog i srednjeg roda, reliktni oblici koji nemaju isti nastavak (Lončarić, 1986:175). U dosta se govora izjednačavaju lokativ i instrumental (nastavak –i) dok se dativ ipak razlikuje (nastavak –om/-em) ((Lončarić, 1986:175). Srednji se rod uglavnom izjednačava s muškim, a u ženskom se rodu može realizirati sinkretizam nastavaka, ali i tri različita nastavka – sve zavisi od specifičnog mjesta stanovanja (Lončarić, 1986:175-6).

Ipak, Bilogorski kajkavski govori imaju nešto što ih razlikuje od drugih kajkavskih govora, a to je da većina bilogorskih kajkavskih govora ima posebni oblik za padež vokativ, odnosno za vokativ ženskih osobnih imena (Lončarić, 1986: 172). Kod drugih se imenica uočava sinkretizam s nominativom što ove kajkavske govore opet čini sličnima s ostalim kajkavskim govorima uključujući i sjevernomoslavačke, zagorske i međimurske govore. Kao što je rečeno, razliku ipak čini vokativ ženskih osobnih imena pa bi tako žensko ime Bar-a u vokativu realiziralo kao Bar-o, dok bi se u zagorskim, međimurskim te sjevernomoslavačkim govorima

izjednačilo s nominativom i realiziralo kao Bar-a. Također, mora se reći da se takva realizacija vokativa ne pojavljuje u Reci (Lončarić, 1986: 172).

Kao i kod zagorskih, međimurskih i sjevernomoslavačkih govora, kategorija živosti se poštuje, odnosno akuzativ jednine imenica nije jednak genitivu jednine imenica (Lončarić, 1986:176).

Što se tiče 3.l.mn. prezenta, može se pronaći pregršt nastavaka (-e, -iju, -i:ju, -idu, -i:du, -o, -o:, e:, -aju, -adu, ajo, -u, -ju, -du, -o, -o:, -ejo, -edo, -ju, -jeju, -jedu, -jo, -jo:, -jejo, -jedo) (Lončarić, 1986:183). Ovdje se, naravno, opet vidi sličnost s prethodno navedenim kajkavskim govorima pa se npr. glagol plesati u 3.l.mn. prezenta može realizirati i kao pleš-u i kao pleš-eju.

Prozodijske značajke bilogorskih kajkavskih govora

U istraživanju Mije Lončarića o bilogorskim kajkavskim govorima također je ispitivana duljina osnovnog vokala kod prezenta glagola (karakteristična za osnovni kajkavski naglasni sustav) koja nije realizirana u sjevernomoslavačkim, zagorskim i međimurskim govorima. Ovdje se za primjer uzeo vokal /i/ zato što se realizacija tog vokala ne razlikuje znatno u govorima s obuhvaćenim tipom prozodijskog sustava i zato što je /i/ samoglasnik koji se ostvaruje s višom frekvencijom osnovnog tona (Lončarić, 1986:43). Za razliku od sjevernomoslavačkih te zagorskih i međimurskih govora, u bilogorskim kajkavskim govorima duljina se osnovnog vokala u prezentu uglavnom ostvaruje (pì:tam, pì:taš, pì:tamo, pì:tate) (Lončarić, 1986:43).

Kod glagolskog pridjeva radnog u nekim se mjestima realizira metatonija, a u drugima ne. Npr. na grì:zel ćemo naići u Grabrovnici, Kozarevcu, Prugovcu i Reci, a na gr'izel u G. Mostima (Lončarić, 1986:99). Opet se donosi sličan zaključak kao i u prethodno obrađenim govorima – većina toga zapravo varira od mjesta do mjesta, tj. razlike se mogu proučavati i unutar mjesnih govora, a rijetko na temelju cijelog dijalekta. Što se tiče ženskog roda, u dvosložnim oblicima kod odstupanja nema primjera s cirkumfleksom. Zapravo, ili je provedena metatonija (pré:la) ili dolazi do kračine (pr'ela) – razlike su opet pojedinačne (Lončarić, 1986:99).

Općenito gledajući, bilogorski kajkavski govori, kao i svi drugi kajkavski govori, obiluju različitim naglasnim sustavima koji se ponekad preklapaju i skoro uvijek razlikuju od mjesta do mjesta. Također, kao i u prethodno obrađivanim govorima, realizacija metatonijskog cirkumfleksa više izostaje nego što je prisutna (Lončarić, 1986:100).

Podravski govori

Podravski kajkavski dijalekt naveden je u podjeli Mije Lončarića kao zaseban te je u radu Jele Maresić (2011.) također proučavan kao zaseban. Maresić (2011.) navodi kako podravski

kajkavski ima rubni položaj unutar cjelokupnog kajkavskog narječja. Pripadaju mu govori istočno od Koprivnice te područja na krajnjem istoku (Maresić, 2011:451).

Morfologija podravskih govora

Za razliku od bilogorskih, sjevernomoslavačkih te zagorskih i međimurskih govora, u podravskim se govorima ne poštuje kategorija živosti. Dakle, u deklinaciji imenica muškog roda pojavljuje se sinkretizam genitiva i akuzativa jednine (ima jezika kak krava repa) (Maresić, 2011:458).

Vokativ je uglavnom jednak nominativu, ali neke kategorije imenica kao osobna imena i rodbinski nazivi imaju posebne nastavke za taj padež (Štef-o, kum-e) (Maresić, 2011:458). U tom se očituje sličnost s bilogorskim kajkavskim govorima koji u osobnim ženskim imenima također ne izjednačavaju vokativ i nominativ, no, kao što je i navedeno, ovdje su ti nastavci drukčiji.

Dativ i lokativ jednine imaju nastavak –u, ali se mogu razlikovati po različitim naglascima (Maresić, 2011:458). Što se tiče instrumentala muškog i srednjeg roda, prevladava nastavak –om, ali se može uočiti i –em (sirom, jajcem) (Maresić, 2011:458).

Specifično je da je u deklinaciji nekih imenica srednjeg roda uz 2, 3, 4 sačuvana dvojina i to na cijelome području u kojem se prostire podravski dijalekt, npr. dve lete (Maresić, 2011:459).

U 3.l.mn. prezenta nije došlo do poopćavanja nastavka –jo/-ju ili –do/-du kao u drugim navedenim kajkavskim govorima te uglavnom prevladavaju kraći nastavci (sad-e umjesto sad-iju i sl.) (Maresić, 2011:462). Maresić (2011.) još kaže: „Takvi se oblici pojavljuju sporadično kao dublete u pojedinim govorima (pišče, piščijo).“ Takav slučaj, do sad, nismo naveli u drugim kajkavskim govorima.

Prozodijske značajke podravskih govora

Podravski dijalekt nema klasičan kajkavski naglasni sustav. Bitno je naglasiti da se dvije značajke razlikuju od drugih kajkavskih, hrvatskih i slavenskih govora: po ograničenju

naglaska na zadnja dva sloga ili naglasne cjeline te po ukidanju intonacijske fonološke opreke (Maresić, 2011:453).

Navedeno je da je naglasak u cijelom dijalektu na pretposljednem slogu u riječi ako je posljednji slog kratak (přīmãti) (Maresić, 2011:453). Ako je posljednji slog dug onda je naglasak obavezno na njemu (Maresić, 2011:453). Iz primjera je vidljivo i izostajanje duljine osnovnog vokala u riječi koja je karakteristična za kajkavski. Iz toga proizlazi sličnost sa sjevernomoslavačkim, zagorskim i međimurskim govorima.

Realizacija je akuta povezana s intonacijom rečenice što se uočava u operci dugo-kratko u npr. vidovskim parovima glagola (svr. nadosipãti – nesvr. nadosīpãti) (Maresić, 2011:453). Podaci o realizaciji metatonijskog cirkumfleksa, u ovom radu, nažalost nisu evidentirani.

Zaključak

Poslije analiziranja i uspoređivanja morfoloških i prozodijskih osobina u sjevernomoslavačkim, međimurskim i zagorskim, bilogorskim te podravskim kajkavskim govorima vrijeme je za detaljniju sintezu prethodno donesenih zaključaka.

Krenut će se s morfološkim obilježjima u obrađivanim govorima. Što se tiče sinkretizma nastavaka u dativu, lokativu i instrumentalu množine može se zaključiti kako sinkretizam nastavaka varira od mjesta do mjesta, odnosno uglavnom ovisi o razlikama u mjesnim govorima. Tako se u sjevernomoslavačkim govorima izjednačavanje češće događa u govorima istočno od Čazme, a u onima koji se nalaze zapadno od Čazme izjednačavanje padeža je rjeđe (Lončarić, 1980:105). Situacija je slična i u zagorskim i međimurskim govorima. U Varaždinu i okolnim mjestima sve češće dolazi do jednačenja ta tri padeža kao i u sjevermoslavačkim govorima, ali u većini se mjesta ipak zadržavaju tri različita nastavka. U bilogorskim kajkavskim govorima u većini se mjesta padeži ipak izjednačavaju, no navedeno je da u Reci postoje reliktni oblici koji nemaju isti nastavak (muški i srednji rod) (Lončarić, 1986:175). Za podravske kajkavske govore nema podataka o izjednačavanju ili neizjednačavanju, ali s obzirom na to da u bilogorske kajkavske govore spadaju neki podravski dijalekti može se zaključiti da sinkretizam tih padeža također varira ovisno o mjestu.

Kategorija se živosti, koja zahvaća muški rod jednine, poštuje u sjevernomoslavačkim, međimurskim i zagorskim te bilogorskim kajkavskim govorima dok se u podravskim govorima ne poštuje (ima jezika kak krava repa) (Maresić, 2011:458). To je zapravo izjednačavanje akuzativa i genitiva jedine muškog roda neživih imenica. Također, nijedna značajka nije bila ispitivana u svim mjestima pa se u nekim mjestima rezultati možda i razlikuju. Ipak, u većini se slučajeva u sjevernomoslavačkim, zagorskim i međimurskim te bilogorskim govorima pojavljuje različit oblik za genitiv i akuzativ jednine muškog roda, a u podravskim se govorima ta dva padeža izjednačavaju.

Kod 3.l.mn prezenta u kajkavskom se narječju mogu pojaviti različiti nastavci (tako se npr. glagol jesti može realizirati i kao jed-u i kao jed-eju). Obje realizacije pojavljuju se u sjevernomoslavačkim te bilogorskim govorima dok se u zagorskim i međimurskim govorima obično pojavljuju dulji nastavci –jȳ/-je, ('bȳejȳ) (Lončarić, 1988: 485). U podravskim govorima pak prevladavaju kraći nastavci (pišče, piščijȳ) (Maresić, 2011.)

Vokativ u sjevernomoslavačkim te međimurskim i zagorskim govorima nema poseban nastavak već je isti kao nominativ. U bilogorskim govorima razliku ipak čini vokativ ženskih

osobnih imena pa bi tako žensko ime Kat-a u vokativu realiziralo kao Kat-o. Ipak, druge kategorije također nemaju poseban nastavak i izjednačene su s nominativom. U podravskim je govorima vokativ jednak nominativu, ali neke kategorije imenica kao osobna imena i rodbinski nazivi imaju posebne nastavke za taj padež (kum-e) (Maresić, 2011:458).

U deklinaciji nekih imenica srednjeg roda uz 2, 3, 4 sačuvana je dvojina i to na cijelome području u kojem se prostire podravski dijalekt (Maresić, 2011:459). Za druge dijalekte nije zabilježena ova pojava, ali se pretpostavlja da se i ta kategorija razlikuje na temelju različitih mjesnih govora. Ipak, podravski se izdvaja s obzirom na to da je dvojina prisutna u cijelom području podravskog dijalekta.

Slijede prozodijska obilježja:

Za početak je važno navesti kako je osnovni kajkavski naglasni sustav pronađen jedino u mjestima u blizini Varaždina: ženà, sùša, letī, mèso (Lončarić, 1988:479). U drugim obrađivanim kajkavskim govorima nisu pronađeni podaci o realizaciji osnovnog kajkavskog naglasnog sustava. U Sračincu i bliskim okolnim mjestima također se čuva starije stanje odnosno nenaglašena duljina ispred naglasaka. U drugim se kajkavskim govorima to ne događa.

Nadalje, u sjevernomoslavačkim je govorima metatonija prakajkavskog akuta provedena dosljedno, ali metatonija cirkumfleksa ipak izostaje u nekim riječima ili kategorijama (Lončarić, 1980:69). Metatonija akuta također je provedena dosljedno u bilogorskim kajkavskim govorima, a metatonija cirkumfleksa izostaje (Lončarić, 1986:99). Podaci za realizaciju metatonije akuta i cirkumfleksa u zagorskim i međimurskim te podravskim govorima ovdje nisu navedeni.

Duljina se osnovnog vokala u prezentu u bilogorskim govorima uvijek realizira. Kod sjevernomoslavačkih duljina osnovnog vokala varira od mjesta do mjesta – dakle može se i ne mora realizirati. Tako su npr. oblici isključivo bez duljine uočljivi u Samarici (čùjem, rèžem) (Lončarić, 1980:107). Za zagorske i međimurske te podravske govore nisu zabilježeni ovi podaci, ali pretpostavka je da se duljina osnovnog vokala u prezentu uglavnom realizira, ali također varira od mjesta do mjesta.

Što se tiče naglasaka općenito, može se zaključiti kako sve vrste riječi skoro uvijek imaju različite nastavke ovisno o mjestu stanovanja. Tako su npr. zabilježeni različiti nastavci kod glagolskog pridjeva radnog i u sjevernomoslavačkim i u bilogorskim govorima. U ponekim

riječima čak nije ni najbitnija podjela po dijalektima već po mjestima. Kada bi se između nekoliko pojedinačnih mjesta proučavali naglasci, vjerojatno bi se dobio još složeniji sustav.

Za kraj je važno napomenuti kako je u svim ovim govorima pronađeno i puno razlika i puno sličnosti. Opet se mora reći kako većina obilježja (pogotovo prozodijskih, ali i morfoloških) ovisi o različitim mjestima. Npr. u nekim se sjevernomoslavačkim govorima realizira duljina osnovnog vokala u prezentu, a u nekima ne. Slučaj je često takav pa bi se sva ova obilježja još mogla dodatno proučavati u pojedinačnim mjesnim govorima.

Također, govor Sračinca može se smatrati prototipnim kajkavskim govorom s obzirom na to da se tamo čak uočava i osnovni kajkavski naglasni sustav te očuvanje starijeg stanja što u današnje vrijeme nikako nije često.

Literatura

Literatura:

Celinić, Anita. "Kajkavsko narječje / Kajkavian." Hrvatski dijalektološki zbornik, vol., br. 24, 2020, str. 1-37. <https://doi.org/10.21857/y26kec4wv9>.

Lončarić, Mijo. "BILOGORSKI KAJKAVSKI GOVORI." Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, vol. 12, br. 1, 1986, str. 5-221. <https://hrcak.srce.hr/69454>.

Lončarić, Mijo. "GOVOR VARAŽDINA I OKOLICE." Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin, vol. , br. 2, 1988, str. 477-486. <https://hrcak.srce.hr/133969>.

Lončarić, Mijo. "SJEVERNOMOSLAVAČKI KAJKAVSKI GOVORI." Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, vol. 6-7, br. 1, 1980, str. 55-120. <https://hrcak.srce.hr/69356>.

Maresić, Jela. "Podravski kajkavski dijalekt." Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, vol. 37, br. 2, 2011, str. 451-466. <https://hrcak.srce.hr/83989>.

Mrežne stranice:

Hrvatska narječja. JEZIK.HRVatski, mrežno izdanje. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2002. <https://jezik.hr/hrvatska-narjecja.html>. Preuzeto 2.6.2023.

Kajkavsko narječje. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=29817>. Preuzeto 2.6. 2023.